

KRYSTYNA POŻARYSKA

(1914 – 1989)

W dniu 21 października 1989 r. zmarła w Warszawie Prof. dr Krystyna Pożaryska wybitnie zasłużona, zajmująca jedno z czołowych miejsc w polskiej mikropaleontologii.

Krystyna Pożaryska urodziła się 29 października 1914 r. w Warszawie i tam ukończyła gimnazjum im. C. Plater-Zyberk, uzyskując świadectwo dojrzałości w 1932 r. Studia wyższe na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Warszawskiego zakończyła w 1937 r. stopniem magistra geografii. Pracę zawodową rozpoczęła już w 1937 r. jako asystent geologii w Zakładzie Geologii i Paleontologii Uniwersytetu Warszawskiego.

W pierwszym okresie swej działalności naukowej zajmowała się Ona czwartorzędem, prowadząc jako współpracownik Państwowego Instytutu Geologicznego kartowanie geologiczne. Wyniki pracy opublikowała w dwu artykułach w latach 1938, 1939 i w monograficznym opracowaniu z 1948 r., dotyczącym plejstocenu doliny Kamiennej, które ustaliły Krystynie Pożaryskiej liczącą się pozycję naukową. Postawiła i udowodniła w tych pracach tezę o wkraczaniu pokrywy lessowej na moreny zlodowacenia środkowopolskiego.

W latach 1945 – 1957, z inicjatywy i pod kierownictwem Prof. R. Kozłowskiego, prowadziła zakrojone na dużą skalę studia faunistyczne nad górną kredą Polski środkowej. Rozpoczęła od badań sedimentologicznych, dających wgląd w środowisko życia w morzu górnokredowym, zakończonych w 1952 r. pracą "Zagadnienia sedimentologiczne górnego masystrachtu i danu okolic Puław". Autorka przedstawiła w niej opis litologiczny badanych skał, ich analizę mineralogiczną i skład chemiczny, ustalając przewodnie typy skał i ich nazewnictwo.

W 1953 r. ukazała się paleozoologiczna publikacja Krystyny Pożaryskiej dotycząca pseudoceratyfów, znalezionych przez autorkę po raz pierwszy w Polsce w odsłonięciach nad Wisłą środkową. Skamieniałości te dokumentują wpływy prowincji śródziemnomorskiej w morzach górnokredowych Niżu polskiego.

W 1954 r. wydana została pierwsza praca Krystyny Pożaryskiej z zakresu mikropaleontologii stosowanej "O przewodnich otwornicach z górnej kredy Polski środkowej". Praca ta była szeroko

wykorzystywana w poszukiwaniach geologicznych przez przemysł naftowy oraz Instytut Geologiczny. Problematyce otwornic kredy górnej Polski niżowej poświęciła szereg prac stanowiących pionierski dorobek w tej dziedzinie. Uwieńczeniem kilkuletnich badań terenowych i kameralnych była wydana w roku 1957 obszerna monografia "Lagenidae du Crétacé supérieur du Pologne". Praca ta zawiera opis systematyczny 180 gatunków otwornic, wnioski stratygraficzne wynikające z tej dokumentacji oraz omówienie istotnych zagadnień biologicznych, jak powstawanie gatunków, istnienie kręgów rasowych wśród otwornic oraz zjawiska regeneracji uszkodzeń skorupki otwornic bentonicznych. Współpraca z czołowym szwedzkim mikropaleontologiem F. Brotzenem ułatwiła Krystynie Pożaryskiej podniesienie wartości powyższej monografii. Rezultatem tej współpracy były ponadto wspólne publikacje, np. z 1957 r. "The Paleocene in Central Poland", udowadniające istnienie w Polsce środkowej osadów najniższego trzeciorzędu.

Trzeci okres działalności naukowej Krystyny Pożaryskiej, przypadający na lata 1957 – 1968, można ująć pod hasłem "badanie granicy kreda – trzeciorząd i otwornice paleocenu". Przy opracowywaniu tych problemów nawiązała ona ścisłą współpracę z czołowymi badaczami w tej dziedzinie wiedzy, wspomnianym już wyżej F. Brotzenem ze Szwecji, A. Rozenkrantzem z Danii, E. Voigtem z RFN i innymi ze Związku Radzieckiego, NRD, RFN, Francji, Holandii, Anglii, gromadząc materiały porównawcze i prowadząc badania w całej Europie. Wynikiem tych badań były liczne publikacje, które sprecyzowały i ustaliły na podstawie otwornic granicę kredy i trzeciorzędu w Polsce pozakarpackiej. Najważniejsze z tych publikacji to prace: z 1966 r. "The Cretaceous – Tertiary boundary in Poland and adjacent areas (in the light of Foraminifera)" i z 1968 r. "The upper Cretaceous and the lower Paleogene in Central Poland" oraz monografia z 1965 r. "Foraminifera and biostratigraphy of the Danian and Montian in Poland". Ta ostatnia obejmuje szczegółowy opis i analizę zespołu otwornic (180 gatunków) z paleocenu Polski pozakarpackiej oraz porównanie z analogicznymi faunami w świecie jak i szereg problemów dotyczących stratygrafii, paleogeografii, ekologii i migracji faun.

W ostatnim okresie swej działalności naukowej od 1968 roku Krystyna Pożaryska zajmowała się stratyografią i ekologią otwornicową oraz paleogeografią paleogenu. W tym okresie odbyła podróże naukowe do Azji, Ameryki Północnej i Środkowej. Nawiązała szeroką współpracę ze specjalistami spoza Europy i zgromadziła zbiory porównawcze ze wszystkich kluczowych punktów dla swojej tematyki. Pozwoliło Jej to na opracowanie prowincji paleogeograficznych dla paleogenu. Odkryła nieznanne dotychczas w Polsce mikrofauny paleogeńskie, z których najważniejszą jest mikrofauna priabonu. Badania te pozwoliły na bliższe powiązania stratygrafii i paleogeografii basenu zachodnioeuropejskiego ze wschodnioeuropejskim. Realizacja tych zadań związana była z objęciem przez nią kierownictwa sekcji polskiej, grupy 124 IGCP (International Geological Correlation Program) UNESCO pt. "The North – West European Tertiary Basin", z sześciokrotnymi wyjazdami na jej konferencje robocze do krajów zachodniej Europy.

W 1974 r. ukazało się monograficzne opracowanie paleoceńskiego zespołu otwornic z ilów babickich koło Rzeszowa, należących do jednostki skolskiej Karpat fliszowych. Autorki (K. Pożaryska i J. Szczuchura) opisały 132 gatunki otwornic bentonicznych i planktonicznych. W zespole otwornic stwierdzono elementy znane z osadów Oceanu Tetydy i z osadów mórz epikontynentalnych. Wynika to z faktu, że miejsce depozycji tych ilów leżało na styku geosynkliny karpackiej i basenu epikontynentalnego Polski środkowej.

Komitet stratygraficzny VI Afrykańskiego Kolokwium Mikropaleontologicznego powierzył w 1974 r. zespołowi autorów (J. Salaj, K. Pożaryska, J. Szczuchura) opracowanie paleontologiczne hypostratotypu paleocenu morskiego prowincji tetydzkiej. To cenne opracowanie opublikowano w 1976 r., oparte na profilu paleocenu wskazanym przez J. Salaja w Tunisie. Wyróżniono w nim szereg biozon (8 biozon i 5 podzon) na podstawie otwornic planktonicznych, nawiązując do ich odpowiedników w prowincji tetydzkiej i regionach epikontynentalnych. Mimo różnic stwierdzonych między badanym profilem paleocenu a profilami prowincji borealnej zaproponowano dla prowincji tetydzkiej stosowanie terminów dan, mont, landen i potraktowanie odpowiednich odcinków stratygraficznych w Tunisie jako hypostratotypów.

Odkrycie przez Krystynę Pożaryską (1977) bogatej fauny otwornic (70 gatunków) górnioeoceńskich na Lubelszczyźnie miało duże znaczenie paleogeograficzne. Autorka stwierdziła na terenie

Polski zetknięcie się dwu transgresji górnego eocenu, ciepłego morza z zachodu i chłodnego ze wschodu, odzwierciedlone przez przemieszanie się fauny.

Krystyna Pożaryska (1978) ze współautorkami (E. Odrzywolska-Bieńkowska i J. Szczechura) opisały środkowooligoceniński zespół otwornic planktonicznych i bentonicznych, wykazujący analogie do zespołów stratotypowych ilów septariowych Niemiec.

W 1984 r. Krystyna Pożaryska i E. Odrzywolska-Bieńkowska opublikowały studium priabońskich otwornic Niżu polskiego. Autorki rozpoznały 87 gatunków otwornic w osadach eocenu z wierceń w środkowej i południowo-zachodniej części Niżu polskiego. Stwierdzono obecność ciepłolubnych otwornic charakterystycznych dla biofacji priabonu, świadczących o migracji fauny z geosynkliny karpackiej.

Krystyna Pożaryska ogłosiła drukiem ogółem 134 prace naukowe, popularno-naukowe i naukowo-informacyjne, w tym kilka opracowań monograficznych, których pełny spis bibliograficzny jest w nr. 3/4 z 1990 r. *Acta Paleontol. Polonica*. Jej dorobek naukowy utrwalił znaczącą pozycję Polski w mikropaleontologii światowej, tak chlubnie rozpoczętą już z końcem ubiegłego wieku przez Józefa Grzybowskiego. Tę pozycję podniosło i utrwaliło zorganizowanie przez Krystynę Pożaryską, wspólnie z mężem, sesji Europejskiego Kolokwium Mikropaleontologicznego w 1967 roku w Polsce, której część karpacką przygotował Prof. M. Książkiewicz.

Rozwój naukowy Krystyny Pożaryskiej znaczył się też kolejno uzyskiwanymi stopniami, doktoratem w 1957 r., tytułem docenta w 1959 r. i profesora nadzwyczajnego w 1963 r. oraz tytułem naukowym profesora zwyczajnego, nadanym Jej w 1970 roku.

Krystyna Pożaryska była zatrudniona w Uniwersytecie Warszawskim w latach 1937 – 1939 jako asystent w Zakładzie Geologii i Paleontologii, w latach 1945 – 1947, 1948 – 1953 w Zakładzie Paleontologii jako adiunkt i na stanowisku zastępcy profesora. W PAN pracowała od 1953 r. do odejścia na emeryturę. W Państwowym Instytucie Geologicznym była zatrudniona w latach 1937 – 1939 na letnich pracach zleconych, a w latach 1945 – 1948 jako pracownik etatowy.

W związku ze swą intensywną działalnością naukową odbyła ona 44 podróże po Europie, Afryce, Ameryce Północnej i Środkowej, uczestniczyła w 3 Światowych Kongresach Geologicznych, 5 Europejskich Kolokwium Mikropaleontologicznych, 7 Kolokwium mikropaleontologicznych specjalistycznych i 5 zjazdach zagranicznych towarzystw geologiczno-paleontologicznych. Ponadto 10 razy była na stażach stypendialnych zaproszona przez naukowe laboratoria zagraniczne. Na wielu wymienionych imprezach zabierała głos w dyskusjach i wygłosiła łącznie 25 referatów w 4 językach.

Miara uznania w skali międzynarodowej Jej osiągnięć w działalności mikropaleontologicznej było przyznanie Jej członkostwa honorowego Niemieckiego Towarzystwa Paleontologicznego, przyjęcia Jej jako członka Belgijskiego Towarzystwa Geologicznego od 1959 r. oraz jako członka rzeczywistego Wszechniemieckiej Akademii Nauk Przyrodniczych "Leopoldina" w 1964 r. Ponadto od 1960 r. była Ona stałym korespondentem ze strony polskiej amerykańskiego czasopisma "Micro-paleontology", do którego przekazywała sprawozdania o postępach mikropaleontologii i palynologii w Polsce.

Krystyna Pożaryska była poza tym stale zaangażowana w działalności dydaktycznej i kształceniu młodej kadry naukowej. W latach 1945 – 1960 prowadziła wykłady i ćwiczenia z sedymentologii na Wydziale Geologii Uniwersytetu Warszawskiego oraz przez dłuższy okres prace magisterskie i doktorskie z zakresu mikropaleontologii. Życzliwym zainteresowaniem otaczała pracę młodszych stażem kolegów, dzieląc się zawsze swym ogromnym doświadczeniem, a niejednokrotnie podsuwając interesujące tematy badań. Utrzymując żywe kontakty z międzynarodowym gremium mikropaleontologów wielokrotnie ułatwiała nawiązywanie kontaktów i włączanie się młodszych kolegów w aktualną międzynarodową tematykę badawczą.

Ożywiona była również Jej działalność popularyzatorska, przejawiająca się w 45 artykułach naukowo-informacyjnych, 11 publikacjach popularno-naukowych i odczytach dla nieprofesjonalistów.

Krystyna Pożaryska zostanie na zawsze w naszej pamięci jako Człowiek mądry i szlachetny, pełen pasji badawczej, głębokiej wiedzy i bezinteresownej życzliwości.

Stanisław Geroch, Barbara Olszewska

KRYSTYNA POŻARYSKA

(1914 – 1989)

Profesor Krystyna Pożaryska, an eminent Polish micropaleontologist, died on 21 October, 1989. She completed her studies at the Faculty of Mathematics and Natural Sciences of the Warsaw University in 1937. She worked with the Department of Geology and Palaeontology of the same University in years 1937 – 1939 and 1945 – 1953, then in Polish Academy of Sciences until her retirement in 1984.

Krystyna Pożaryska began her scientific work with studies on Pleistocene of Poland, but since 1954 she worked on palaeontology, especially on the foraminifers of the Cretaceous and Palaeogene strata in the Polish Lowlands. She published 134 scientific papers, including monographs, publications on general problems of science, and popularization. Her achievements confirmed the significant position of Polish micropaleontology, so firmly established by Józef Grzybowski at the end of the last century.

Many pioneering papers by Krystyna Pożaryska dealt with foraminifers in the Upper Cretaceous of the Polish Lowlands. She studied guide foraminifers, presented in a paper from 1954, and published an extensive monograph "Lagenidae du Crétacé supérieur de Pologne" (1957).

She defined Cretaceous/Palaeogene boundary in the non-Carpathian part of Poland on the grounds of foraminifers ("The Cretaceous – Tertiary boundary in Poland and adjacent areas" — 1966; "The Upper Cretaceous and the Lower Palaeogene in Central Poland" — 1967).

Many papers by Krystyna Pożaryska deal with Paleocene foraminifers. Especially important is her monograph from 1965 "Foraminifera and biostratigraphy of the Danian and Montian in Poland". It includes the description and analysis of the foraminiferal assemblage in the Paleocene of the non-Carpathian area of Poland, its comparison with equivalent faunas worldwide, and the discussion of the stratigraphical value, paleogeography, ecology, and migration of these faunas. Here belongs also the monograph "Foraminiferida from the Paleocene of Polish Carpathians (Babica Clays)" from 1974, written together with J. Szczechura. The rich foraminiferal assemblage includes elements known from the sediments of the Tethys Ocean and from the sediments of epicontinental seas, as the site of deposition of the Babica Clays was situated at the contact of the Carpathian geosyncline and the epicontinental basin of Central Poland. A team of authors (J. Salaj, K. Pożaryska, J. Szczechura) studied the paleontology of the hypostratotype of marine Paleocene in the Tethyan province. This study, "Foraminiferida, zonation and subdivision of the Paleocene of Tunisia" was published in 1976.

At the last period of her scientific activity, since 1968, Krystyna Pożaryska studied stratigraphy and foraminiferal ecology and paleogeography of Paleogene. She travelled during that period to Asia, North and Central America. She established cooperation with specialists overseas, and compiled comparative collections on the relevant subjects from all key localities. This enabled her to study Paleocene palaeogeographical provinces. She has discovered Paleogene microfaunas that were earlier unknown in Poland, the most important of them being the Priabonian one. These studies served to establish a closer correlation between the stratigraphy and palaeogeography of the west – and east – European basins. These studies were related to her leadership in the Polish group of the IGCP Project 124 The North – West European Tertiary Basin". The most important papers by Krystyna Pożaryska published in this period of her career include: "Les organismes planktoniques de l'Eocene supérieur de Siemień, Pologne Orientale" (1967, together with S. Locker), "Upper Eocene Foraminifera of East Poland and their paleogeographical meaning" (1977), "Differences between the late Eocene foraminiferal faunas in Western and Eastern Europe" (1978), "Foraminifera and Calcareous Nannoplankton of Middle Oligocene on the Polish Lowlands" (1978), "Priabonian foraminifers of the Polish Lowlands" (1984, together with E. Odrzywolska – Bienkowska).

Krystyna Pożaryska was involved in the teaching activity at the Geology Faculty of the Warsaw University. She was actively interested in the work of her younger colleagues, sharing her rich experience and suggesting interesting problems for research. She used her contacts with international micropalaeontological community to facilitate the travels and contacts of her younger colleagues.

Krystyna Pożaryska will remain in our memories as a wise and noble woman, full of passion to science, profound knowledge and generosity.

translated by Grzegorz Haczewski

